

Lőhető-e a tüzok?

Ma a kérdésre a válasz egyszerű, lakonikus rövidséggel: nem.

Írásom ezt a választ – és ezen keresztül a benne megtestesülő szemléletet – kívánja megkérdőjelezni. Azaz célom: legyen a tüzok lőhető vad.

Előzmények

Nagy élmény volt 1958-ban, amikor – gyakornokként – részt vettem egy olyan vadászaton, ahol a tüzok is a lőhető vad között szerepelt. Az apavári vadászaton semmit sem lőttek a puskások, nyulat sem, nemhogy tüzokot. De ekkor találkoztam először e méltóságteljes madárral – madártávlatból.

Később az Országos Természetvédelmi Hivatal a munkahe-lyemet bízta meg a dévaványai Tüzokrezervátum épületeinek tervezési munkáival, az intézmény első vezetője Pálnik Ferenc erdésztechnikumi iskolatársam volt. Ebből fakadóan a laikusnál egy kicsit többet tudok e madárról.

A probléma lényege

Hazánkban él a faj legnagyobb populációja, de az elmúlt évtizedek alatt állománya a harmadára csökkent.

A rezervátum ötlete annakidején abból született, hogy a mezőgazdasági művelés során kikaszált, vagy egyéb módon megromgált fészkek tojásállományát mesterséges keltetéssel és felneveléssel meg lehet menteni, az állomány ezzel is szaporodjon.

Eredetileg az látszott a fő gondnak, hogy a „Lorenzi” komplexust – azaz a madár a gondozóját tekinti anyjának – „kineveljük” a jóságból.

Ezt – különféle trükkökkel – hamar sikerült megoldani, a madarakat felnevelték és „elvadították”, szabadon engedték, hozzávetőlegesen évi 50 darabot.

Ma már ismert, hogy ennek ellenére az egész program sikertelen maradt, és elsősorban ez nem az emberi szándékon múlik, hanem a természet ilyen.

A madarat sikerült felnevelni, sikerült a táplálkozásra megtanítani, azaz arra, hogy szabad életében mit fogyasszon, azt hogyan szerezz meg. Több-kevesebb sikerrel meg lehetett tanítani arra is, hogy féljen az embertől, ne helyettesítse a pulykát a fazékban.

Amire nem sikerült megtanítani, az az, hogy túljárjon természetes ellenségei eszén. A túlélési technika elméleti és gyakorlati ismerete kimaradt a tantárgyakból, erre a keltetőgép, műanya és további tanítómesterek lényegében alkalmatlanok, ezt csak a saját természetes szülőjétől tudná megtanulni a szerencsétlen jószág. Emiatt az éves, igen komoly költséggel felnevelt állomány szabad életre csak néhány hónapig alkalmas, a természet nagy darálóját ezen populáció nem éli túl.

Ebből fakadóan a mesterséges keltetés és felnevelés csak akkor eredményes, ha a madarakat továbbra is védelmezzük, azaz – valamilyen szintű, de mindenképpen erősen kontrollált – vadasparkban, állatkertben őrizzük. Ez is megoldás, de nem vitathatóan „nem az igazi”.

Mi az igazi megoldás?

Megoldást ad, ha a madarak természetes élőhelyükön természetes körülmények között gyarapodnak, és természetes módon felnevelődve biztosítják a faj természetes fennmaradását, illetve – ha ezt jól szervezzük – a számbeli szaporodást is.

Mai viszonyok között ez csak olyan területen valósulhat meg, ahol a teljes termelési ciklust ennek a célnak rendelik alá, így a gazdálkodás jövedelmezősége a kötöttségek miatt kisebb, mintha nem lenne tüzok. A szigorúan védett rezervátumok ilyenek, a nemzeti parkok keretében ez is a feladatuk. A munka eredményessége (csak) a szaktudástól, a természeti körülményektől és ráfordításoktól függ.

Hogyan írjuk..

Feltűnt a napilapok és az EL olvasásánál az utóbbi években. Már többször észleltem, hogy a történelmi Magyarországhoz tartozott helységneveket, nem az évszázadok óta ismert és használatos magyar formájában írják. A legutolsó erre szolgáló példa Király Pálnak az EL júniusi számában megjelent, Bund Károlyról szóló cikke (Bl. Anl. 4.) Bund Károly születési helyét Besztercebányát, Király „Neusohl”-nak nevezi, majd megemlíti, hogy 1891-ben „napidíjas műszaki díjnokként lépett államerdészeti szolgálatba szülőföldjén a neusohli erdőigazgatóságnál.” Valószínű azonban, hogy Király nincs azzal tisztában, hogy Neusohl és Besztercebánya egyugyanazon város. Ezt azért feltételezem, mert egy pár sorral tovább azt írja B. K.-ról, hogy a továbbiakban „a besztercebányai erdőigazgatóságnál dolgozott”.

Talán hasznos volna a kollégákat arra emlékeztetni, hogy nem nacionalizmus az, ha elcsatolt városaink nevét, magyar szövegben továbbra is magyar

alakzatban írjuk, hanem ezt nyelvünk egyik sajátossága is megköveteli. Sőt minden helység- vagy földrajzi nevet akkor is, ha idegen államhoz tartozik, ha van magyar változata, magyar szövegben, magyarul írjuk. Ilyen helytelen példákra főleg külföldi tanulmányutak beszámolójával találkoztam. (Schwarzwald, Burgenland stb.).

*S nyögte Mátyás bús hadát
Wiennnek büszke vára*

Ezt már majdnem 200 évvel ezelőtt jobban tudta.

Egy kicsit furcsán hangzik, nem?

Nem helyes azonban az sem, ha idegen nyelvű szövegben magyar földrajzi neveket valami fantasztika alakban fordítunk. Bolla Sándor egyik cikkének címe: „Mi lesz veled, Szigetköz?” a német tartalomjegyzékben a következőképpen fordították (Anl. 5.) „Was wird im Dunaninselgebiet geschehen”? A helyes fordítás: Was wird aus Dir, Kleine Schüttinsel? lett volna, mivel Sziget-

közt németül így nevezik. Szigetköz nevét a magyarok lefordították már In-selzwischendonaúra is. Ami egy nagyon eredeti fordítás mert a „Sziget” tényleg két Duna között fekszik, de a német ajkúaknak így sem mond semmit, mert ebben a formában sem található meg, egyetlenegy térképen sem. Ezért ha magyar helység vagy földrajzi névnek az idegen nyelvben nincs ismert és használatos formája, akkor inkább írjuk a nevét magyar formájában mint valami egyéni fantáziafordításban.

A fantasztika fordítások terén azt hiszem, Márkus Lászlót illeti meg a babérkoszorú. Amikor egyik művében a szürke kamatláb kifejezés helyett a tökéletesi ko-efficiens fogalmát bevezette, akkor biztos kis szovjet műzsák csókolgatták a homlokát.

Karinthy Frigyes: „Így írtok ti” című művében kifigurázta a magyar műfordítást, de azt hiszem az erdészeti fordításokról is lehetne egy esszét írni.

Leipold Árpád

Eredmény

A szűken vett rezervátumokban a tűzokálomány egy része megfelelő populációt alkot, a faj fennmaradhat, ez kerül annyiba, amennyit közpénzekből (egyéb forrásokból) erre biztosítani tudunk. Ha igen sok többletpénz is akad, akkor a rezervátumi keretek újabb területek bevonásával tágíthatóak, a populáció fennmaradását és szaporodását kedvezőbb körülmények között lehet biztosítani.

Javaslatom lényege

A tűzok – ma még – előforduló madár a rezervátumokon kívüli területeken is. Ha viszont e területek gazdálkodását nem rendelik a madár túlélési-szaporodási követelményrendszere alá, akkor itt hamarosan fogyni fog, majd kipusztul.

A faj mindenütt, így a rezervátumokon kívül is szigorúan védett, de a védetségéből nem származik automatikusan az, hogy a terület vadászati jogával rendelkező és mezőgazdasági hasznosítást el látó (kettős) tulajdonosi kör a madár szaporodása érdekében saját tulajdonosi érdekeit alárendeli a természetvédelem érdekeinek. Általában csak az várható el tőle, hogy nem irtja a védett madarat, illetve csak annyit tesz, amit a hivatásából következően jelentősebb érdeksérelem nélkül a madárra fordítani tud. Ez a tűzoknak kevés. Ezért mondom azt, hogy ezen területekről előbb-utóbb eltűnik a madár, fennmaradását – egyre növekvő költséggel – csak rezervátumok tudják biztosítani.

Itt térjünk vissza a dolgozat címéhez. Ha ezen – rezervátumokon kívüli – területeken a területtulajdonos és a vadászati joggal rendelkező megkapná a tűzok korlátozott vadászati jogát, érdekeltté válna a tűzokállomány fennmaradásában és szaporításában is.

Teljesen más kérdés, hogy ennek feltételeit igen szigorúan kellene megszabni. (Szakmai részletekbe nem mennék bele.) Javaslatom nem tartalmazza azt, hogy a rezervátumokra is terjedjen ki a vadászati lehetőség.

Mielőtt még a természetvédők a szívükhöz kapnának, javasolom, hogy gondolkozzanak:

- A jelenlegi – országos – állomány nem attól pusztul, hogy vadászható, hiszen évtizedek óta nem az. A néhány darab kilövésével a meglévő állomány egyensúlyát a tény nem érintené, a létszámcsökkenés egyéb okokból állt elő.

- A vadászható állomány nem a védett helyett, hanem amellett szerepelne, így a rezervátumokon belüli gazdálkodást, az ottani állományt nem „veszélyeztetné”.

- A rezervátumokon kívüli területeken az állomány fennmaradása és szaporodása a teljes állomány hasznára válna.

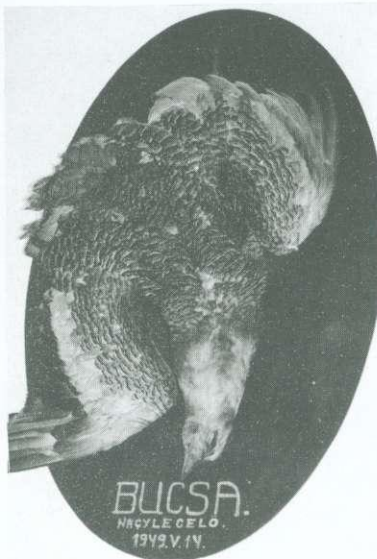
- A vadászható tűzok útján elérhető árbevétel – részben vagy egészben – visszapótolná az állomány fenntartására és esetleges szaporodására fordított gondoskodást, és csökkentené a mezőgazdasági eredmény kiesést.

- Semmivel sem helyettesíthető reklámozást kapna Magyarország mind a vadászok, mind a természetvédők európai, illetve világméretű népes táborában, amely egyéb területekre is visszahathat.

Utóirat I.

Az olvasóban sok kérdés megfogalmazódhat. Néhányra előre is adhatok választ.

Első kérdés, hogy miért az Erdészeti Lapok című folyóiratban akarom teríteni gondolataimat, amikor a tűzok a nagy kiterjedésű szabad puszták jószágja.

Nos, erre az jogosított fel, hogy a tűzokvédelem és állománymentés nem hosszú története során igen sok erdész működött közre, így meggyőződésem, hogy a téma az erdészeket is érdekli.

Másrészt a tűzok csak példa nálam. Megszoktuk, hogy ha a természet egyik elemének egyensúlya megbomlik, akkor előkapjuk a védetség szent kenetét anélkül, hogy részleteiben elemeznénk, maga a védetté nyilvánítás használ-e legjobban az adott alanyt. A védetség maga nehezen ellenőrizhető, komoly anyagi ráfordítást követel, de legnagyobb hibájának azt tartom, hogy a hivatásos szervezeteken kívül állók érdekeltsége a védetség elrendelése után megszűnik.

Egyébként is: a védetség sohasem lehet abszolút. Egy védett terület – már méreténél fogva – sem alkalmas arra,

hogy mindent kerítésen kívül tartson, a területről sok mindent kitilthatunk, de a légköri szennyezés, a klímamódosulás, a talajvíz, a biológiai és meteorológiai károsítók fizikailag nem rekeszthetők ki. A védetség elrendelése sokszor csalfa álom – azt hisszük, hogy mindent megtettünk, holott csak a lelkiismeretünk lesz tiszta, a kialakult folyamatokon maga a cím nem segít.

Nem vitatható, hogy más területeken is ugyanezt lehet tapasztalni. A műemlékké nyilvánított épületek túlnyomó részéhez a nyilvánításon túlmenő érdemi segítséget nem tudunk adni, a megkötések viszont sokszor a használatot akadályozzák meg. Márpedig egy adott épület használata a legjobb módszer az állagmegóváshoz, a viszonylagos rossz használat még mindig jobb, mintha a házat egyáltalán nem „lakjuk”.

Nem folytatom, ez egy más szakma, legfeljebb a szemlélet azonos.

A tűzoknál is, a házánál is a folyamatra hatással lévő résztvevők összességének együttes érdekeltsége a lényeges. Az érdekeltség elsősorban az okok teljes körű feltárásában és a fel-lelhető ellentmondások felszámolásában segíthet, és ha az eddigi „kívülállókból” tevékeny partnert faraghatunk, akkor azon mindenki nyerhet, legtöbbet maga a védetség alanya.

Utóirat II.

Az előző utóirat lezárásával már kész volt a kéziratom, amikor olvastam, hogy olasz vadászok (valószínűsíthetően magyar közrehatással) mennyi védett madarat pusztítottak el; köztük tűzokot is. Emiatt át kellett gondolnom – komoly-e javaslatom.

Átgondoltam és mondhatom, hogy e tény a szándékomban inkább erősített az alábbiak miatt:

- A tűzok olyan nemes vad, amely orvvadászásra is csábít, megérdemli, hogy – megfelelő keretek között – vadászhatóvá váljon; a fizetőképes kereslet adott.

- A jelenlegi helyzetünk – a természetvédelemben és a vadászatban is – átmeneti. Átmenet az anarchia és a kívánt rend között. Javaslatom csak akkor működik, ha az állapotok általánosságban a „rendkívüli” helyzetben állandósulnak. Hogy ez bekövetkezik, remélem nem csak naiv utópia. Ugyanis, ha nem lesz rend, akkor illegálisan is vadásszák a madarat, ami az ellenőrzött, átgondolt rendben engedélyeztetett képest sokkal veszélyesebb helyzet. Emiatt a tűzoknak is, nekünk is sokkal jobb, ha rend van.

Kádár Zoltán

